

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-10-86-80>

УДК 373.2.015.3:159.954]:793.7

Козир М.В., Шиденко І.В.

Київський університет імені Бориса Грінченка

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ДИДАКТИЧНОЇ ГРИ

Анотація. Досліджено теоретичні питання розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку засобами дидактичної гри. Автором статті розглядається сутність розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку засобами дидактичної гри в дошкільній педагогіці (виховання і навчання дошкільника), актуальність та необхідність виховання, починаючи з дошкільного дитинства. Розкривається роль дидактичних ігор в дошкільній педагогіці (виховання і навчання дошкільника) в освітньому процесі дошкільного навчального закладу. Визначено сутність розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку в дошкільній педагогіці (виховання і навчання дошкільника) на виховання і корекції особистості дошкільного віку. На сторінках дослідження здійснено аналіз проблеми розвитку творчої активності дітей дошкільного віку в умовах ЗДО; уточнено сутність та структуру дидактичної гри як засобу розвитку творчої активності дітей дошкільного віку; виявлено педагогічні умови розвитку творчої активності дітей дошкільного віку; експериментально підтверджено ефективність застосування дидактичних ігор для розвитку творчої активності дітей дошкільного віку.

Ключові слова: творчі здібності, заклад дошкільної освіти, дидактичні ігри, засоби, розвиток.

Kozyr Marharyta, Shidenko Irina

Borys Hrynchenko Kyiv University

DEVELOPMENT OF CREATIVE ABILITIES BY MEANS OF DIDACTIC PLAY

Summary. Theoretical issues of developing creative abilities of preschool children by means of didactic play are studied. The author of the article considers the essence of the development of creative abilities of preschool children by means of didactic play in preschool pedagogy (education and training of a preschool child), the relevance and necessity of education, starting from preschool childhood. The article reveals the role of didactic games in preschool pedagogy (education and training of a preschool child) in the educational process of a preschool educational institution. The essence of the development of creative abilities of preschool children in preschool pedagogy (upbringing and training of a preschool child) for the upbringing and correction of a preschool-age personality is determined. On the pages of the study, the analysis of the problem of developing creative activity of preschool children in a healthy ENVIRONMENT is carried out; the essence and structure of the didactic game as a means of developing creative activity of preschool children is clarified; pedagogical conditions for the development of creative activity of preschool children are identified; the effectiveness of using didactic games for the development of creative activity of preschool children is experimentally confirmed. It is established that the activity of preschool children has different forms, one of them is play activity. For the educator, the game is both a tool for teaching and upbringing and a form of organizing the life of children in a pre-school education institution (ZDO). It is scientifically proved and practically confirmed that the game is the most productive form of employment or directly educational activity of preschool children. It is proved that the necessary minimum of competencies of a teacher consists in the ability to distinguish a didactic game from other game forms, in knowledge of its structure, types, files of basic games, and basic regulatory requirements. Using game technologies, the teacher should not forget that by playing, the child meets their key needs, learns such activities as work and learning, develops and is formed as a person. Therefore, the teacher should approach the organization of children's play activities responsibly, based on basic pedagogical knowledge.

Keywords: creative abilities, preschool education institution, didactic games, means, development.

Постановка проблеми. Творчість – це один з найважливіших елементів розвитку особистості дитини, формування якої безпосередньо залежить від зацікавленості дорослих і їх впливу на дитину з раннього дитинства. Дошкільний вік – найоптимальніший для прояву перших творчих експериментів, формування розвитку здібностей і закладки для подальшого розвитку і визначення себе в життєвій позиції і соціумі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній психології багаті традиції вивчення гри, які спираються на працю Д.Б. Ельконіна, О.В. Запорожця, А.П. Усової, А.Н. Леонтьєва, Р.І. Жуковської і Д.В. Менджерницької. На сьогоднішній день науковий рівень дослідження творчих здібностей в грі характеризується наявністю сформованої теорії гри, можливості подальшого розвитку якої під багато в чому викли-

кані бажанням психологів і педагогів, дозволити первинні протиріччя, які були закладені у фундаментальних засадах даної теорії (Д.Б. Ельконін, Т.А. Маркова).

Дослідження впливу творчих процесів на ігрову, і навчальну діяльність дітей, і фактори їх гармонійного особистісного розвитку, відображені в роботах вітчизняних авторів традиційної психологічної думки, а також у дисертаційних дослідженнях у галузі педагогіки та психології.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Актуальність проблеми, її недостатня теоретична і методична розробленість зумовили вибір теми дипломної роботи: «Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку засобами дидактичної гри».

Мета статті. Головною метою цієї роботи є дослідження умов, які забезпечують ефективність

розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку засобами дидактичної гри.

Виклад основного матеріалу. Гра – не тільки розвага, але і метод, за допомогою якого маленькі діти знайомляться з навколишнім світом. Чим менше діти, тим частіше гра застосовується як метод освітньо-виховної роботи з ними.

Проблема розвитку творчих здібностей дошкільнят зараз надзвичайно актуальна. Швидкі темпи науково-технічного розвитку суспільства, динамічність всіх сфер життя: виробництва, культури, мистецтва, вимагають швидкої реакції, гнучкого мислення, творчого підходу до вирішення життєво важливих проблем.

Орієнтація навчально-виховного процесу на розвиток творчих здібностей – це одвічний гуманістичний принцип. Так, одним з концептуальних положень грецької системи виховання передбачалося, що самостійна, а значить і творча, особистість здатна самовіддано служити своєму народу і державі. Ця дещо абстрактна теза конкретизується в задачах спартанської системи виховання, суть якої (в сучасній термінології) зводиться до інтелектуально-творчого розвитку дитини: практична спрямованість розуму, мистецтво коротко і ясно висловлювати свою думку, здатність швидко схоплювати суть речей і явищ, вміння швидко досягати своєї мети, вдаючись при необхідності до винахідливості [1, с. 33].

По-новому заговорили про інтелектуальну силу людини, реалізацію її творчих можливостей у період технологічної та науково-технічної революції. Зокрема, якщо до цього довгий час вважали, що високий рівень розвитку інтелектуальних здібностей індивідуума є запорукою успішного вирішення ним широкого кола проблем, то згодом стало очевидним, що для того, щоб людина залишилася після себе помітний слід у формі нововведень, одних пізнавальних здібностей мало, вони повинні поєднуватися з творчими здібностями. У зв'язку з цим педагогічно передові країни, відкинувши різного роду спекуляції з приводу того, всі діти мають задатками творити, на практиці підпорядковують навчально-виховний процес високої мети розвитку творчих здібностей особистості.

Загалом, ідея розвитку творчих здібностей індивідуума, як ми тільки що побачили, відповідає як його інтересам, так і загальнодержавним інтересам та інтересам людського суспільства взагалі [1, с. 48].

Творча особистість значно краще і легше пристосовується до побутових, соціальних і виробничих умов, ефективно їх використовує і змінює відповідно до уподобань, переконань тощо.

Піклуючись про розвиток творчих здібностей у дітей, залучаючи їх до творчої праці, ми створюємо необхідні умови для розвитку всіх без винятку технічних якостей дітей дошкільного віку. Незважаючи на різноманітність і суперечливість сучасних психолого-педагогічних поглядів на проблему творчості, необхідність розвитку здібностей є безперечною [Методологічне підґрунтя технології розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях із малювання. Психологія та педагогіка: сучасні методики та інновації, досвід практичного застосування, 2017, с.106].

Розвиток дитини – активний процес творення, що складається з творчого середовища, ціннісного ставлення до світу через активну діяльність, яка

відображає внутрішній світ, особливості сприйняття, уявлень, інтересів і здібностей особистості.

В процесі освоєння і привласнення культури дитина сприймає навколишнє середовище, діє в ній і з нею, осмислює і робить висновки щодо навколишнього світу. Саме в процесі вирішення творчих завдань, пошуку нестандартних способів їх вирішення Дошкільнята виробляють вміння критично ставитися до навколишнього світу, вчать дискусувати.

Для творчого розвитку дошкільнят при образотворчій діяльності використовуються практичні методи, дидактичні вправи та ігри [Методологічне підґрунтя технології розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях із малювання. Психологія та педагогіка: сучасні методики та інновації, досвід практичного застосування, 2017, с. 107].

Виховання особистості, що володіє багатим творчим потенціалом, здатної до саморозвитку і самовдосконалення, вміє справлятися зі зростаючим потоком проблем, починається в дитячі роки. У дошкільному періоді дитинства закладаються основи розвитку особистості і формуються творчі здібності.

В даний час шириться коло інноваційних програм розвитку дитини у закладі дошкільної освіти. Проте, питання про забезпечення умов розвитку творчих здібностей дітей залишається актуальним і концептуальним. Сучасний освітній процес містить комплекс проблем, що ускладнюють ефективність вирішення питань творчого розвитку особистості. Серед них можна назвати наступні [Сучасні підходи до розкриття творчого потенціалу дитини дошкільного віку на заняттях із малювання. Наукові записки, 2017, с. 182]:

- перехід до особистісно-орієнтованої моделі виховання ще повністю не завершений, при цьому ознаки навчально-дисциплінарної моделі зберігаються в педагогічних традиціях, наприклад, навчати, орієнтуючись на «середню» дитину та якість виконавської діяльності, обмежувати прояв самостійності і неординарності в межах педагогічних завдань тощо;

- використання в навчанні декількох пріоритетних напрямків, Програми, які настільки насичені, що виключають можливість спеціальної роботи з розвитку творчих здібностей;

- недостатнє володіння технологією розвитку творчих здібностей і, як результат, оцінка переважно продукту дитячої творчості, а не динаміки її розвитку.

Творчість – одна зі змістовних форм психічної активності дітей, яку можна розглядати як універсальний засіб розвитку індивідуальності, що забезпечує стійку адаптацію до нових умов життя, як необхідний резерв сил для подолання стресових ситуацій і активного творчого ставлення до дійсності. Саме творча діяльність, на думку Л.С. Вигодського, робить людину істотою, зверненою до майбутнього, створює її та видозмінює [Сучасні підходи до розкриття творчого потенціалу дитини дошкільного віку на заняттях із малювання. Наукові записки., 2017, с. 184].

Здібності людини – це те, що не зводиться до знань, умінь і навичок, але пояснює (забезпечує) їх швидке придбання, закріплення і ефективне використання на практиці.

Концепція розвитку виховно-освітнього процесу ЗДО будується на основі теоретичних положень, запропонованих О.В. Запорожцем і Л.А. Венгером. Згідно з їхніми ідеями життя дитини може бути повноцінною за умов, якщо дошкільнята відчують себе творцями, що відкривають щось нове в навколишньому світі. Процес пізнання передбачає засвоєння універсальних дій орієнтування в навколишньому, тобто розвиток і вдосконалення цілого комплексу здібностей. Вони дозволяють дитині самостійно аналізувати дійсність, знаходити рішення в нових і несподіваних ситуаціях довільно, а до кінця дошкільного дитинства усвідомлено ставитися до власної діяльності [Сучасні підходи до розкриття творчого потенціалу дитини дошкільного віку на заняттях із малювання. Наукові записки, 2017, с. 183].

Формування творчих здібностей дошкільнят вимагає реалізації певних принципів:

- свободи вибору в будь-якій навчальній або керуючій дії надавати дитині вибір (ніхто не любить нав'язаних дій, тому необхідно різноманітність дидактичного матеріалу, образотворчих засобів, що дають можливість дитині зробити свій вибір, наприклад у виготовленні виробів);

- відкритості: не тільки навчати, а й виховувати спрагу до знань та саморозвитку; використовувати відкриті завдання, що мають різні шляхи вирішення, допускає варіанти умова, набір ймовірних відповідей;

- діяльності (діяльнісний підхід), який передбачає освоєння дошкільнятами знань, умінь, навичок, тобто педагог готує для кожної дитини свій набір для досвіду, обстеження предмета тощо; формування умінь самостійно застосовувати знання в різних областях, моделях і контекстах, доповнювати знання, знаходити нові найпростіші зв'язки;

- зворотного зв'язку, що передбачає рефлексію педагогічної діяльності та діяльності дітей, аналіз настрою і самопочуття дитини, моніторинг рівня розвитку дошкільнят, діагностику індивідуальних особливостей;

- ампліфікації розвитку (за О.В. Запорожцем): максимальне використання можливостей

дошкільного періоду дитинства з метою оптимізації процесу навчання дітей.

Особливість дитячої творчості полягає в грі. До засобів творчого розвитку дошкільника можна віднести дидактичні ігри та вправи, що формують інтелект і продуктивні види діяльності. При проведенні цих ігор використовуються певні методи і прийоми, які можна класифікувати за змістом діяльності [4, с. 83].

При відборі і систематизації ігор і вправ, спрямованих на розвиток творчих здібностей, враховуються не тільки вікові особливості дітей, а й логіка формування здібностей в різних видах художньо-естетичної діяльності. Система ігор будується на основі комплексу прийомів, що стимулюють дитячу творчість:

- доповнення зображення, твір оповідань, складання образів із заданих елементів, опредмечивание зображень;

- альтернативне використання предметів (заміщення на основі зміни функцій, призначення, способу застосування тощо.);

- вирішення проблемних ситуацій, перетворення та удосконалення предметів, самостійне висунування нових ідей, сюжетів тощо.;

- знаходження загальних і відмінних характеристик між близькими за характером явищами, предметами і об'єктами (синектика – пошук аналогій, морфологічний аналіз).

Висновки і пропозиції. Таким чином, успішне управління творчою діяльністю дитини неможливе без обліку індивідуальних здібностей та інтересів кожної дитини, надання можливості самостійного експериментування, ініціативної діяльності; організації навчання певних дій, необхідних для реалізації даної діяльності і створення умов для розвитку технічних процесів, значущих для творчості.

Залучення дошкільнят до творчої діяльності розкриває перед ними горизонти людських можливостей і сприяє правильному визначенню свого місця на широкому полі власних знань, умінь і здібностей.

Список літератури:

1. Зайцева Л.І. Теорія та практика дошкільної освіти в сучасних експериментальних дослідженнях : монографія / за ред. І.Г. Улюкаєвої. Харків : Діса плюс, 2015. 448 с.
2. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості : підручник. Київ : Міленіум, 2006. 344 с.
3. Шульга Л.М. Барвіста радість. Розвиток творчих здібностей у дітей дошкільного віку на заняттях із малювання : методичний посібник. Запоріжжя : ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2017. 336 с.
4. Gretchen A.G., Gretchen G.P., Melissa L.H. Emotional and behavioral problems of young children: effective interventions in the preschool and kindergarten years. New York, 2003. Pp. 82–83.
5. Helm J.H. Young Investigators: The Project Approach in the Early Years. New York, 2011. Pp. 121–122.

References:

1. Zaitseva, L.I. (2015). Theory and practice of preschool education in modern experimental studies: a monograph / ed. by I.G. Ulyukaeva. Kharkiv: Disa plus, 448 p.
2. Sysoeva, S.A. (2006). Fundamentals of pedagogical creativity: textbook. Kiev: Millennium, 344 p.
3. Shulga, L.M. (2017). Colorful joy. Development of creative abilities in preschool children in drawing classes: a methodological guide. Zaporizhzhia: LLC "lips" Ltd, 336 p.
4. Gretchen, A.G., Gretchen, G.P., & Melissa, L.H. (2003). Emotional and behavioral problems of young children: effective interventions in the preschool and kindergarten years. New York, pp. 82–83.
5. Helm, J.H. (2011). Young Investigators: The Project Approach in the Early Years. New York, pp. 121–122.